

Da Frederik Legarth købte Gl. Estrup...

Vilfred Friborg Hansen

(skrevet 2014 til "Folk og Liv 2014")

Chr. Vester og Frederik Legarth var tidens store handelsmænd – men langt fra de eneste. De to gårdejere Niels Foged i Bjødstrup og Marinus Sørensen i Kejlstrup, samt Jens Skødt, der var bogholder på Kalø og forpagter på Hestehavegården i Rønde, deltog også i store ejendomshandeler i tiden op til den store krise i 1930'erne.

Frederik Legarth

Frederik Legarth var født i 1879 på Glibstrupgaard i Sønderjylland, hvor hans far Johan Legarth havde overtaget slægtsgården. Men faderen blev grebet af den missionske vækkelse, solgte gården, blev missionær for Indre Mission og flyttede sammen med familien i 1896 til Rønde.

1905 giftede Frederik Legarth sig med Othilia Jessen, der stammede fra Sdr. Nissum. Det unge par købte Dolmergården i Kejlstrup af Chr. Vester. Senere flyttede Legarths bror Jens Legarth, der blev gift med Vesters ældste datter, ind her.

Illustration: Othilia Legarth. Billedtekst:

Othilia Legarth, f. Jessen (1878-1919)

Måske inspireret af vennen Chr. Vester slog Legarth sig på kreatur- og ejendomshandel. Det havde han åbenbart tag på. I 1912 kunne han sammen med Jens Skøt i Rønde købe gården Egelund, der lå hvor nu sognegården ligger. De to delte gården mellem sig, således at Skøt beholdt bygningerne. Frederik Legarth byggede en helt ny gård på sin del af jorden¹. Da han mistede Othilia i 1919 kaldte han sin gård op efter hende, så den kom til at hedde "Othiliasminde". En senere ejer omdøbte den til "Lillerup" – han kom fra Rolsøgaard og var vant til større forhold. Stuehuset er bevaret til i dag og er nu ældrecenter.

Illustration: Fr. Legarth med syv børn. Billedtekst:

Frederik Legarth med de syv børn, han blev alene med efter hustruen Othilias død i 1919

¹ Jens Skøt lod Egelunds stuehus renovere og inddrog fire tønder land til park omkring det. Han forlod Rønde i 1919, men solgte først stuehuset med parken i 1925. Det blev i 1928 overtaget af læge Jensen og senere læge Albeck. Da Albeck skilte et stykke af haven fra som byggegrund til et nyt lægehus, fulgte navnet Egelund med dertil. Det gamle stuehus blev i 1990 solgt til menighedsrådet til sognegård. Jord og avlsbygninger blev i 1935 overtaget af rutebilejer Laurits Jørgensen, der drev gården med bestyrer under navnet Egegård. Den blev senere købt af Rønde Kommune, der lod bygningerne nedrive og jorden udstykke til byudvikling. Navnet Egegård overførtes til den sognegård, menighedsrådet lod opføre, hvor Egelunds stuehus havde ligget.

Illustration: Lillerup. Billedtekst:

Stuehuset til Frederik Legarths gård "Othiliasminde" er i dag ældrecenter under navnet "Lillerup". Huset blev opført af Legarths gode ven muremester Hans Friis, der også hørte til "missionen". VFH 2014.

Othilia og Frederik Legarth fik otte børn, hvoraf en døde som spæd og en som ung. Fem døtre og en søn nåede voksenalderen. Sønnen Johan Legarth blev ejer af Sparregården ved Allingåbro, men blev lige som faderen offer for krisen i 30'erne og ernærede sig derefter i mange år som kreaturhandler i Følle.

Legarth blev gift anden gang med Ane Therese Christensen. Dette ægteskab var barnløst. Ane Therese døde i 1931 på Gl. Estrup.

Handelsmanden Legarth

I Rønede fik Frederik Legarth for alvor gang i handelen, og han brugte også sine handelstalenter til at hjælpe den Indre Mission på egnen. Han solgte en grund til Kristen Herskind på højskolen, der her oprettede "Indre Missions Artiums- og Præliminærkursus i Rønede", der senere blev til Rønede Gymnasium. Nabogrunden blev solgt til mejeriejer Ligard, der her oprettede et missionsmejeri, et såkaldt søndagsmejeri, hvor man ikke behandlede mælk om søndagen. Det blev senere til Andelsmejeriet Kalø Vig, der ophørte 1971. Han købte Rønede Kro af Kalø og omdannede den til afholdshotel. Vejen bag kroen er senere blevet opkaldt efter ham og hedder "Frederiks Allé". Også Tirstrup Kro og Thorsager Kro gik gennem hans hænder – Thorsager kro klarede ikke tilværelsen som afholdskro og ophørte få år efter.

Da aktieselskabet "Kolindsund" i 1921 besluttede at sælge sine sundgårde, valgte selskabet Frederik Legarth, Chr. Vester og Niels Foged til at sælge gårdene. Det gav mulighed for at hjælpe slægtninge og venner til gode gårde i det frugtbare sund. Frederik Legarth var også involveret i oprettelsen af Ny Balle Kalkværk og han var storaktionær i Jyllands Patentkalkværker A/S.

Talrige ejendomme og gårde passerede gennem Legarths hænder. Bjørnholm, Fannerupgaard, Georgsminde, Hvitvedgaard, Brusgaard, Sønderkov, dele af Hessel og talrige andre. Men Legarths virksomhed indskrænkede sig langt fra til Djursland eller for den sags skyld Jylland. Også på Sjælland drev han en omfattende ejendomshandel – store gårde som Islegaard og Nellerupgaard ejedes i en periode af ham.

Frederik Legarth køber Gl. Estrup

I 1926 blev Gl. Estrup udbudt til salg efter i 600 år at have været i slægten Scheels eje. Baggrunden var lensafsløsningsloven af 1919, der gjorde det umuligt at bevare godset samlet på grund af et stort antal arvinger.

Køberen blev – Frederik Legarth, der samme år sælger Islegaard på Sjælland, formodentlig for at skaffe penge til købet af Gl. Estrup.

Gl. Estrup opgives 1926 i Trap til 462 ha., heraf ager 277 ha og eng 166 ha. Hertil kom 605 ha skov, Karholm i Holbæk på 98 ha, Liltved Vestergaard på 103 ha, samt Gl. Estrup Møllegaard.

Af skoven købte Legarth dog kun de 160 ha., der lå nær hovedgården, vest for Alling å. Den øvrige del af skoven, østre skovdel, solgtes året efter til Valdemar Uttental, der var den sidste Scheel-greves svigersøn.

Legarth og hustruen bosatte sig i den gamle forvalterbolig i avlsgården, hvorefter han drev Gl. Estrup ved forvalter.

Billede:

Godsejerboligen på Gl. Estrup i 1930'erne. Eriknaer 2001.

Billede:

Frederik Legarth (til venstre) med tre af sine døtre. Det er fra venstre Margrethe, Ruth, en moster, samt Lisbeth. I Gl. Estrups have ca. 1932. Eriknaer 2001.

1928 solgte han slottet til Valdemar Uttental, der derefter skænkede det til dets nuværende formål som herregårdsmuseum.

Gl. Estrups forpagtergårde blev efterhånden solgt fra, som regel til forpagterne. Liltved Vestergård, Christensminde, der fik nyt navn: Lykkegården, og Gl. Estrup Mølle eller Møllegården blev selvstændige gårde. 1929 udstykkedes seks nye husmandsbrug. Andre dele af godset solgtes ligeledes efter udstykning.

Efter udstykninger og frasalg udgjorde Gl. Estrup i 1934 ifølge Større Danske Landbrug 326 ha ager, 55 ha. eng, 8,3 ha. skov, og endelig 5 ha. have og gårdsplads. Hertil kom Karholm og 90 ha eng i Holbæk. Besætningen var på 180 malkekøer, fem tyre, 100 ungkreaturer og 20 arbejdsheste. Der leveredes 3 -400 slagtesvin om året. En enkelt traktor var indkøbt. Folkeholdet udgjordes af en forvalter, en underforvalter, en ladefoged og 10-12 karle på kost, og lige så mange ekstra i høsten.

Dette bare for at melde, at der selv efter diverse frasalg var tale om et ganske stort gods, som altså blev drevet af Legarth selv, om end naturligvis med en forvalter til at varetage den daglige drift. Der stod respekt omkring Legarth også som landmand. Det blev trods alt til 11 år som godsejer på Gl. Estrup.

Billede:

Folkeholdet på Gl. Estrup 1937, personerne er identificeret i Eriknaer 2001, side 18.

Konkursen

Men som så mange andre af tidens store handelsmænd klarede Legarth ikke 1930'ernes store landbrugskrise. Krisen gjorde de mange gårde og ejendomme, han lå inde med, usælgelige. 1937 erklæredes han konkurs. Gl.Estrup avlsgård blev solgt på tvangsauktion til godsejer H. Olufsen-Iskov. Der fulgte en række hurtige ejerskift. Bygningerne med en mindre del af jorden blev i 1969 købt af staten og omdannet til landbrugsmuseum. Jorden – 222 ha. ager og eng - drives endnu under navnet Gammel Estrup Hovedgård.

Frederik Legarth havde mistet sin anden hustru Ane Therese i 1931. Han var derfor nu alene og flyttede efter konkursen op på Voerbjerggaard ved Nr. Sundby til sin datter Agathe, hvis mand Poul Bedsted en overgang havde været forvalter på Gl. Estrup. Her døde han året efter.

Litteratur

Eriknauer; Kirsten: *Gl. Estrup gods 1926-1978*, Forlaget Djurs / Dansk Landbrugsmuseum 2001

Hansen, J. J.: *Større danske landbrug: statistisk, topografisk, historisk håndbog*, bind 6, Kbh. 1934

Nicolaisen, Frits (red.): *Gammel Estrup*, Randers Amts Historiske Samfund 1993

Nymark, Lulle: *Egelund var mit hjem*, i *Folk og Liv på Røndeegnen*, bind 12, Rønde 1996

Samtaler / mails med *Stefan Heilskov-Rousing* og *Jens Daugaard*

Skrevet 2014 til "Folk og Liv 2014", Boggalleriet Rønde 2014, hvor artiklen kan læses i sin helhed med billeder.